

Аннотація

Рахнянская Т. О. Правовой режим земель капитального строительства: историко-правовой анализ. – Статья.

Статья посвящена исследованию исторических факторов и источников, которые создали основу для законодательного регулирования правового режима земель капитального строительства. Автором осуществлена периодизация истории развития капитального строительства и использования земель капитальной застройки, охарактеризовано содержание выделенных исторических этапов.

Ключевые слова: правовой режим земель капитального строительства, периодизация истории развития капитального строительства и использования земель капитальной застройки.

Summary

Rakhnianska T. O. Legal regime of lands of capital building: historical and legal analysis. – Article.

The article is devoted to research historical factors and sources that are the basis for legal regulation of the legal regime of lands of capital building. The author provides periodization of the historical development of capital construction and land use for capital building, and also describes the content of chosen historical stages.

Key words: legal regime of lands of capital building, periods of historical development of capital construction and land use for capital building.

УДК 349.414:630(477)

М. М. Заверюха

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ»

В Україні лісова галузь уже тривалий час є однією з найбільш стабільних у національній економіці й не втрачає своїх позицій навіть за кризових умов. Ліс, як і інші природні ресурси України (земля, води, надра, атмосферне повітря), є національним надбанням, що відповідно до ст. 13 Конституції України є об'єктом права власності українського народу [1].

Актуальність теми обумовлена інтенсивним використанням земель лісогосподарського призначення та необхідністю його комплексного правового регулювання.

Метою статті є визначення поняття «використання земель лісогосподарського призначення» для подальшого використання його в науковій літературі.

Аналіз публікацій свідчить про відсутність комплексних досліджень, розрізненість наявної літератури. Цією темою займалися здебільшого представники лісної науки, такі як В.К. Биковський, В.О. Горбовий, В.К. Гуревський, І.І. Каракаш, О.І. Крассов, А.М. Мірошніченко, О.О. Погрібний, Г.Н. Полянська, О.П. Чопик.

Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням і місцезнаходженням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні та інші функції вони є джерелом задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах. Правовідносини, пов'язані з використанням земель лісогосподарського призначення, регулюються насамперед Земельним кодексом України (далі – ЗК України), Лісовим кодексом України (далі – ЛК України) та іншими законодавчими актами. Земельне законодавство визначає загальні положення, які стосуються регулювання використання й охорони земель лісогосподарського призначення, а лісове законодавство відображає специфіку регулювання цих відносин [2, с. 411].

Відповідно до ст. 1 ЛК України ліс – це тип природних комплексів у якому поєднується переважно деревна й чагарникова рослинність із відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами й іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного й на навколишнє природне середовище.

У ст. 5 ЛК України зазначається, що до земель лісогосподарського призначення належать лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства [3]. Відповідно до ст. 55 ЗК України до земель лісогосподарського призначення належать землі, вкриті лісовою рослинністю, а також непокриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані й використовуються для потреб лісового господарства [4].

Однією з основних особливостей правового режиму земель лісогосподарського призначення є нерозривний зв'язок їх використання з лісокористуванням. Право лісокористування в юридичній літературі розглядається як один із важливих правових інститутів лісового права, що містить сукупність правових норм, які встановлюють умови й порядок багатопільового раціонального використання, відтворення й охорони лісів, ведення лісового господарства, права й обов'язки лісокористувачів, з урахуванням потреб суспільства в одержанні деревної та недеревної продукції, використання інших корисних властивостей лісу [5, с. 26].

На думку В.Ф. Гербоного, під поняттям лісокористування необхідно розуміти забезпечену законом можливість господарської експлуатації лісів та використання їх корисних властивостей [6, с. 23]. Г.Н. Полянська вважає, що лісокористування – це використання матеріальних і нематеріальних благ, які дає ліс як особливий природний об'єкт [7, с. 97].

Оскільки ліси виконують важливі екологічні функції та володіють великим економічним потенціалом, що обумовлюють особливості правового регулювання лісокористування, воно може розглядатися з екологічної, економічної та юридичної точки зору.

З економічної точки зору лісокористування розуміється як діяльність, спрямована на вилучення різних видів лісових ресурсів та використання їх корисних властивостей для отримання матеріальних благ.

З екологічної точки зору лісокористування є використанням лісових ресурсів для задоволення нематеріальних благ з оздоровчою, санітарною, гігієнічною, естетичною, рекреаційною метою.

З юридичної точки зору правове регулювання відносин щодо використання лісових ресурсів формує правовий інститут (сукупність правових норм) – право лісокористування, що у свою чергу зумовлює існування можливості реалізації суб'єктами лісокористування прав та обов'язків щодо користування лісовими ресурсами [8, с. 325].

На покритих лісом землях право лісокористування нерозривно пов'язане із правом землекористування: не можливо користуватися лісом, не використовуючи землю, яка є просторово-операційним базисом і засобом виробництва. Під час здійснення лісокористування право землекористування самостійного характеру

не має, оскільки підпорядковано праву лісокористування та має похідний характер [9, с. 23].

Дискусія щодо поняття категорії земель лісового фонду (тепер земель лісогосподарського призначення) виникла ще задовго до прийняття чинних нині кодексів. Одна точка зору полягала в необхідності визнання земель лісового фонду й лісів єдиним об'єктом: суспільні відносини щодо цього об'єкта в процесі ведення лісового господарства, користування лісом та його охорони цілком регулюються лісовим законодавством [10, с. 29], тобто землі лісового фонду розглядалися як складова державного лісового фонду; інша – у необхідності визнання лісу й земель державного лісового фонду самостійними юридичними категоріями, а лісові й земельні відносини – предметами, відповідно, лісового й земельного законодавства [11, с. 29].

Співвідношення поняття «ліс» і «землі лісогосподарського призначення» полягає в тому, що ст. 1 ЛК України включає в поняття лісу відповідні ґрунти як складову частину природного комплексу, яким є ліс. Попередня редакція ЛК України у ст. 3 включала в поняття «ліс» землі, на яких ростуть ліси [12, с. 105].

Згідно зі ст. 1 Закону України від 19 червня 2003 р. «Про охорону земель» [13] ґрунт – це природно-історичне органічно-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори та є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя й розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості, а земля – поверхня суші із ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані й функціонують разом із нею. Крім того, ч. 2 ст. 79 ЗК України визначає, що право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (ґрунтовий) шар. Ґрунти мають спільний режим із землею, їх використання, охорона та відтворення регламентується земельним законодавством [14, с. 29]. Отже, очевидно є нерозривність понять землі та ґрунту, а тому можна зробити висновок про те, що законодавець лише уникає слова «земля» у визначенні поняття «ліс».

Тобто за ЛК України поняття «ліс» як природний комплекс фактично охоплює й землі. А з іншого боку, у ст. 6 ЛК України чітко розмежовано поняття «землі» та «лісові ресурси», адже віднесено до останніх лише «деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення й виробництва та відтворюються в процесі формування лісових природних комплексів» [3]. До лісових ресурсів також належать «корисні властивості лісів (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти регулюванню стоку води, оздоровленню населення та його естетичному вихованню тощо), що використовуються для задоволення суспільних потреб». Використання лісових ресурсів, проте, не можливе без користування відповідними землями. У деяких випадках дозвіл на лісокористування фактично є дозволом і на землекористування, і навпаки.

Об'єктами права лісокористування виступають лісові ресурси як деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення й виробництва, так і корисні властивості лісів, що використовуються для задоволення суспільних потреб.

Відповідно до ст. 65 ЛК України використання лісових ресурсів може здійснюватися в порядку загального й спеціального використання. Загальне та спеціальне використання лісових ресурсів – це основний критерій поділу права лісокористування як суб'єктивної категорії з точки зору підстав його виникнення. Право лісокористування в цьому значенні розглядається як вид більш загальної категорії – права природокористування, яке за своїми ознаками є персоніфікованим правом особи щодо використання природних ресурсів, це юридичний титул суб'єктів природокористування, формально визначена форма виникнення, зміни й припинення правосуб'єктності природокористувачів, правовий гарант захисту законних прав (повноважень) суб'єктів природокористування.

Загальне використання лісових ресурсів – це гарантоване законом використання людиною лісів та їх ресурсів із метою задоволення своїх життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо) безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами й надання відповідних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України [15, с. 257].

Загальне та спеціальне використання лісових ресурсів постає з положень ст. 13 Конституції України, яка визначає режим природних ресурсів у межах території України, належність цих ресурсів українському народу на праві власності та на праві користування. Такий характер використання лісових ресурсів визначено й у ст. 8 Закону України від 9 квітня 1999 р. «Про рослинний світ», де загальне й спеціальне використання природних рослинних ресурсів визначено як форми їх використання [16].

Відповідно до ст. 66 ЛК України громадяни мають право в лісах державної й комунальної власності, а також за згодою власника в лісах приватної власності вільно перебувати, безоплатно, без видачі спеціального дозволу збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, крім випадків, передбачених ЗК України та іншими законодавчими актами України. Максимальні норми безоплатного збору дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід, горіхів, грибів тощо встановлюються органами виконавчої влади відповідно до ЗК України.

Громадяни під час здійснення загального використання лісових ресурсів зобов'язані виконувати вимоги пожежної безпеки в лісах, користуватися лісовими ресурсами в способи й в обсягах, що не завдають шкоди відтворенню цих ресурсів, не погіршують санітарного стану лісів.

Суб'єктами права загального використання лісових ресурсів, виходячи з вимог ст. 13 Конституції України, є громадяни України. Водночас законом не передбачено будь-яких винятків чи обмежень у цій сфері для іноземців та осіб без громадянства. Тому з огляду на положення ст. 26 Основного Закону України із цих питань вони користуються тими ж правами, що й громадяни України.

Це право виникає з двох правових підстав: із факту народження та на підставі норми закону. Право загального використання лісових ресурсів є елементом природного права – на життя, а також права на безпечне для життя й здоров'я середовище, довкілля, яке поєднує навколишнє природне та виробниче середовище, права на здійснення загального використання природних ресурсів.

В основі цього права лежать такі ознаки:

1) загальнодоступність для використання передусім корисних властивостей лісів із метою задоволення життєво необхідних природних потреб – естетичних, оздоровчих, рекреаційних, культурних, спортивних, освітніх тощо;

2) безоплатність використання лісів та їх ресурсів;

3) відсутність спеціальних дозволів, необхідності закріплення лісу чи його ділянки за конкретними особами. Ця ознака характеризує правові зв'язки суб'єкта права загального лісокористування з об'єктом використання.

Відповідно до ст. 67 ЛК України в порядку спеціального використання можуть здійснюватися такі види використання лісових ресурсів:

1) заготівля деревини;

2) заготівля другорядних лісових матеріалів;

3) побічні лісові користування;

4) використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних та освітньо-виховних цілей, потреб мисливського господарства, проведення науково-дослідних робіт.

Законодавством України можуть передбачатися й інші види спеціального використання лісових ресурсів.

Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється в межах лісових ділянок, виділених для цієї мети. Порядок та умови здійснення спеціального використання лісових ресурсів встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Правові ознаки права спеціального використання лісових ресурсів базуються на ознаках, визначених ч. 2 ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [17], та характеризуються такими:

1) суб'єктами права спеціального лісокористування можуть бути державні, комунальні, колективні, громадські, приватні підприємства, установи, організації, у тому числі релігійні, громадяни України та їх об'єднання, іноземні юридичні особи й громадяни, які здійснюють спеціалізовану господарську та іншу діяльність у сфері використання, відтворення, охорони й захисту лісів, або в їх складі створено спеціалізовані лісгосподарські підрозділи;

2) така діяльність підтверджується наявністю спеціальної правосуб'єктності, встановленою в статутних документах (статутах чи положеннях) у порядку, визначеному законодавством, тобто особи мають бути визначені як такі, що здійснюють певний вид господарювання чи підприємництва в цій сфері та внесені до державних реєстрів як суб'єкти підприємницької діяльності;

3) таке право лісокористування є відособленим, зокрема, цим особам лісові ресурси надаються в користування на виділених лісових ділянках для відповідної мети;

4) це право посвідчується спеціальним дозволом та виникає з моменту видачі й реєстрації таких дозволів у встановленому порядку;

5) така форма лісокористування є платною [15, с. 262].

Також, як було вже сказано, до земель лісгосподарського призначення відносяться, крім земель, вкритих лісовою рослинністю, також землі, неокриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані для потреб лісового господарства. Вони,

відповідно, можуть бути зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо.

На основі вищевикладеного можна навести визначення поняття «використання земель лісгосподарського призначення». Так, використання земель лісгосподарського призначення можна розглядати в об'єктивному та в суб'єктивному значенні. В об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які встановлюють умови й порядок використання, збереження, відновлення й охорони земель лісгосподарського призначення. У суб'єктивному значенні – це встановлена об'єктивним правом можливість юридичних і фізичних осіб здійснювати реалізацію прав та обов'язків щодо використання земель лісгосподарського призначення.

Отже, використання земель лісгосподарського призначення – це гарантована законом можливість використання земель, укритих лісовою рослинністю в порядку загального й спеціального використання лісових ресурсів людиною з метою задоволення своїх життєво необхідних потреб та використання земель, неукритих лісовою рослинністю, нелісових земель, зайнятих сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку й використовуються для потреб лісового господарства.

Література

1. Конституція України : затверджена Законом України від 28 червня 1996 року № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Земельне право України : [підручник] / за ред. О.О. Погрібного, І.І. Каракаша. – вид. 2-ге, перероб. і допов. – К. : Істина, 2009. – 600 с.
3. Лісовий кодекс України : затверджений Законом України від 21 січня 1994 року № 3852-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 17. – Ст. 99.
4. Земельний кодекс України : затверджений Законом України від 25 жовтня 2001 року № 2768-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3. – Ст. 27.
5. Крассов О.И. Право лесопользования в СССР / под ред. О.И. Крассов. – М. : Наука, 1990. – 238 с.
6. Горбовой В.О. Лесное право : [конспект лекций] / под ред. В.Ф. Горбового. – Свердловск : Свердловский юридический институт, 1977. – 43 с.
7. Полянская Г.Н. Актуальные вопросы лесного законодательства / под ред. Н.Г. Полянской. – М. : Юридическая литература, 1985. – 134 с.
8. Чопик О.П. Поняття права користування лісами / О.П. Чопик // Государство и право в условиях глобализации: реалии и перспективы : матер. 2-ой Междунар. науч.-практ. конф. (г. Симферополь, 16–17 апреля 2010 г.) : сб. науч. тр. / под ред. И.Н. Полякова. – Симферополь, – 2010. – 592 с.
9. Быковский В.К. Использование лесов в Российской Федерации: правовое регулирование / под ред. В.К. Быковского. – М. : Волтерс Клувер, 2009. – 232 с.
10. Полянская Г.Н., Заславская Л.А. Еще раз о понятии единого государственного лесного фонда / Г.Н. Полянская, Л.А. Заславская // Вопросы теории советского земельного права и методики преподавания аграрно-правовых дисциплин / Редкол. ; И.А. Иконичкая, Н.И. Краснов, М.М. Славин. – М., 1976. – 118 с.
11. Краснов Н.И. Актуальные проблемы земельного, горного, водного, лесного законодательства / Н.И. Краснов // Вопросы теории советского земельного права и методики преподавания аграрно-правовых дисциплин / Редкол. : И.А. Иконичкая, Н.И. Краснов, М.М. Славин. – М., 1976. – 118 с.
12. Гуревський В.К. Співвідношення понять лісу та земель лісового фонду України // Причорноморський екологічний бюлетень. – 2004. – № 1. – 186 с.
13. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 року № 962-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349.
14. Мірошніченко А.М. Розмежування складових та приналежностей земельної ділянки / А.М. Мірошніченко // Земельне право України: теорія і практика. – 2007. – № 1 – 520 с.

15. Балюк Г.І. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, Т.Г. Ковальчук // за ред. Г.І. Балюк. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 368 с.
16. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року № 591-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22. – Ст. 198.
17. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

Анотація

Заверюха М. М. Щодо визначення поняття «використання земель лісгосподарського призначення». – Стаття.

Статтю присвячено необхідності визначення поняття «використання земель лісгосподарського призначення» для подальшого використання цього поняття в науковій літературі, що обумовлено інтенсивним використанням земель лісгосподарського призначення, а також необхідністю комплексного правового регулювання їх використання.

Ключові слова: ліс, землі лісгосподарського призначення, лісокористування, лісові ресурси, використання земель лісгосподарського призначення.

Аннотация

Заверюха М. М. Об определении понятия «использование земель лесохозяйственного назначения». – Статья.

Статья посвящена необходимости определения понятия «использование земель лесохозяйственного назначения» для дальнейшего использования данного понятия в научной литературе, что обусловлено интенсивным использованием земель лесохозяйственного назначения, а также необходимостью комплексного правового регулирования их использования.

Ключевые слова: лес, земли лесохозяйственного назначения, лесопользование, лесные ресурсы, использование земель лесохозяйственного назначения.

Summary

Zaveriuha M. M. Regarding to the concept “the use of lands for forestry purposes”. – Article.

The article is devoted to the necessity to define the concept “the use of the lands for forestry purposes” for further use of this concept in the scientific literature and it is due to the intensive use of lands for forestry purposes, and the necessity of their integrated regulation.

Key words: forest, lands for forest purposes, use of the forest, forest resources, use of lands for forestry purposes.

УДК 349.42:316.42

Н. О. Мартинова

ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЕЙ ЛОКАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Питання локального партнерства вперше з'явилося в середині 80-х років ХХ століття в англосаксонських країнах як ідея спільної праці багатьох суб'єктів, спрямована на розвиток локальних громад. Партнерські ініціативи найчастіше приймали форму публічно-приватного партнерства, яке мало характер порозумінь про співпрацю, підписаних місцевим публічним сектором і локальним бізнесом. У процесі розвитку спільних структур Європейського Союзу концепція й мета існування локальних партнерств зазнала еволюційних змін.

У сучасному розумінні партнерство сприймається як механізм співпраці між секторами у багатьох площинах, який сприяє локальному розвитку. У свою чергу